

Skörd och tröskning i äldre tider.

Skörd.

"Skara, skara havre

I det klara månashin. . .

För 60 å 80 eller 100 år sedan gick det något annorlunda, något enklare och primitivare till, att leverataga och bereda skördarna, än vad fallet är i våra dagar. Då hade man varken självbindare eller dubbelslusande Munktells-tröskverk och ännu mindre traktordiskop, att betjäna sig av. I stället använde man sig då ännu mängestådes i Småjär-darna här oppe i Skånes nordöstra hörn av de gamla nu så antikverade, men då ganska gesvint havterade: skäran och slagan eller "plajlen" samt "ärjekroken". Men vid den tiden började mängen ge-nialisk bonduppfinnare eller s.k. fuskare bygga trå-tröskverk, visserligen högst enkla och tungkötta, men

det var ju ända nu båtens bärjan till maskinell utrustning
på de små skogsherrunnen i Norra Skåne. Till att börja med
användes väl dessa verk endast för tröskning av värso. Om-
terrägen tröskades alltid med slaga för halvans skull, för
att kunna använda denna till olika ändamål, såsom tak-
täckning etc.

När såden sälunda i tideros fullbordan varit snojen, vil-
ket i allmänhet först inträffade med det Gradijs hornet,
och för vilket tillstånd först många hämmärken jaktlojs,
bevards nägra st. vana skyraköringar (och även gubbar) för
den delen, ty också gubbarna kunde på den tiden hand-
tera skaran), till att skära hornet eller räven. I allmän-
het skars så gott som all åkersåden ännu med skära
här uppe mot Smålandsgränsen, i thy att det ansågs för
stort slave med såden att hugga med lie belund steuarna
på de små åkerlapparna. Först sedan man börjat oda härr
och mossar i någon större skala, fick liet allmänare
användning även vid sådessa skärden.

Nå en vacker augustinimorgon, "innan f- n ånnufat
skorna på sig," kommo sälunda skyrakäringarna, var o
en medhavande sin krumlois et skära, och sedan hus-
moran haft hand om dem ett par timmar och proppat
dem riktigt trinda eller kanske trekantiga med kaf-
fe i långa banor, både helan i många omgångar, och
näturen i icke färre jämte mat, "moen mad och goa
mad" och oftast t.o.m en liten "nubbe," (ty skyrakäring-
arna voro på den tiden minst lika viktiga som skäte-
häringar) vordo de sluttigen utplanterade på korn-
fältet, i stenklämmorna, på lagom avstånd, att de be-
kvämt hunde diskutera "dagarnas nyheter," ty detta
var minst lika angeläget som att skördta kornet.
Först skar var och en en handfull såd, som delades i
två lika delar och lades "omkors" vid axen, omkastades så
att alla band knöts därav. Två längder såd bands
sälunda alltid ihop till ett band även om

Två längder såd bands pålunda alltid ihop till eū
band, även om såden var lång nog ända. Detta för
att även ike skulle skadas och spänning ske.

Skärningen av såden skedde pā två sätt, dels
handskar man, da man tog en handfull såd i
v. handen och skar av summa och lade pā bandet
samt fortsatte pā sa' sätt tills en lagom stor nek
erhöllits, vilken bands. Raska, vanu handskarare
kunde hugga eū ganska avsevärt område för dagen.
Dock gick det mycket fortare att pjätta av såden,
vilket liegick så att man huggde av eū visst stycke
såd, lagom till en nek, och da man kringhuggit det
avsedda stycket, tog man aftsäumans i eū tag med
skäraren och lade pā bandet och band. På detta sätt
gick det pā några sekunder att skära eller pjätta av
en nek och man varpå vand skyrakäring tavlae ibland
med "leiemännen" om att skära lika stor areal
med skäraren, som de med lie, per dag verke.

I bland fingo smäpojkar, 10 å 12 åringar, vara ones och lechjälpliga att samla fåuskarna, knyta band, binda nekarna och lägga i kläkög (10 st i var hög) och häringarna vara skure och lade ifrån sig. Då gick det undan, nu si tro, och nagra raska skyrgåvadamer kunde vid sådant fall skära flere tunnlund för dagen. En gång var undertecknad som tolvåring med i ett sådant skördelag; gjort band, samlat ihop sådnek bandnekarna åt elle par, tre st. häringar. D.v.s. gjorde sådant arbete, vad jag förmådde. En av dem, den raska ste, slog vad med mig, "att jag icke skulle kunna samla så fort som hon skar." Jag protesterade mot detta påstående. Men tacka tusan för det! Så fort häringen skurit en handfull såd, slängde hon alltsammans över axeln, så att det spred hår och tvärs på åkern. "Naj, var god och handla juste," utropade jag. Men skyrgåvinnan skrattade under förklaringen åt i vadhällning åro alla bra sätt lovliga.

Stundom hände det att skyrakarungarna kappades om vem, som kunde skära näst och väckerast, d.v.s. så, att nekarna blevo jämna i rotändan, stubben kort i äkern och inga spillax o.s.v., och många voro riktiga virtuoser att skära såd fort och fint. Men så lär vades också sival skräppor-beröm som att kaffejuntan med allt möjligt tillbehör ganska ofta skulle göra sin självskrivna rund bland skyrafolket. "Nickaffe" och "elvakaffe" och... ja, kaffe helst varannan timme. Men då gick det också med sjungande fernitel, och skaiarna ritsskrad i såden och klingare och grästräd i kamperstenarna och kvinnorna spettlades i Augustihuset o. efter ort tragna kaffebålgaudet, vadun de ibland gärna slängde av sig "pubb och stubb", och tankhända med munslag av just "stubben" och "livstycket." Att minstone brukade det långa, solida "intuna"! Blännagarns-plagget=närkeu, få sätta hvar prubbad. Så kunde ett antal skyrakarungar ha arbetet på en gård en

längre tid. Men till sist blev det dock slut med skärandet och då fick den som räkade skära den sista nekken åran att "ta haren", varvid sedan nekken kunde slits, man kastade den högt i väderet, utropande så högt att naboarna skulle höra det: "Nu har vi fått haren!" Och så hurrade man ett par tre gångar. Mötte man någon vid hemgåendet, någon främmande, var man inte sen att omtala: "J"da ha vi fått haren." Och detta med särskild stolthet om "vi" lyckats vara de första, som upphastat för året i varan by.

Och sedan blev det frågan om att skyragillet skulle vanka. Detta blev väl ikke så dräpligt, som hästagillet vid gräshöstens slut. Även då förekom sedan att "ta haren" i och med de sista liehuggen och därefter hurrandet trema gånger. På den tiden hade vi inga utsödda klovvervallar här uppe i socknarna, men så mycket vidlyftigare naturliga grässningar och vängar och ljungbäckar.

Allt stades, där som fanns några fattiga grästräd,
skulle slås eller hästas, vadan hösten kunde vara en
hel mårnad och mera, om väderleken var ogygnsam.
Men ike blöti arbetet var drygt och ansträngande,
höstgillet blev ofta än "bättigare", i diē att slätter-
karlarna propades på "stimna" av mat och brännvin
m.m., att de ibland blev liggande på gården malten
over, varpi festandet fortsattes även andra dagen,
hanska med enakanda påföljd. Vid hösten brukade all-
tid nioon ny slätterkarl hugga lien i "halvstopastenen",
en för ändamålet i gräset utmärkt spetsig sten) och den,
som var nog olycklig att så göra, miste bjuder eit halv-
stop brännvin på de andra slätterkarlarna.

Men det var ju skyrapasset vi om skulle be-
visa. Här var det kvinnliga elementet, i och med
skyrapummarna, övervägande (i likhet med eit längre
fram p' hösten kommande gille, nāg. skällegillet)

9) Vid skyragillet var skyragraten, av olika slag: vit- röd- och äppel- de mest dominerande rätterna, samt rystektat kött av lam, gris, häns m.m. och så kaffedrickningarnas omäng feld, med lilla "spetsen" som av ingen sonchalleras. Men så har ju även skyragummorna gjort sig väl förtjänta därav, ty att föra skärar i dagar och veckor prestar en högsta handla, må ni tro, gött folk! - - -

Jag minns att beträffande griskosten denna sista slutand bestod av naturligt gris. Dels "bräckahost" bland buskar, stenar och träd, där man fick slå med mycket korta (5-kvarters) lejer. Dels ånghost vid snader vid åar och bräckar. Här var det liv och lust att med 7-8 kvarters lejer ga omväng och taga skärar eller onoor som var ända till 4 alvar breda. Det såg stilig ut när ett tiotal vana plättarkarlar med taktfasta steg, alla samtidigt lyftande

0) lianna, som blänkte och glimnade i solskenet, och
alla santicigt "vispan" till griset, så att det, under
ett visplanskud från him faller på moakamnen
på v. sidan. Här var inte så gott för de unga och ovana
att följa med på moen. Gärna ville de bli på efter-
trapp, och efteråt reste sig ofta en och annan nickare
på deras mo, nickare, som ringon spjuter sedan band
gubbar av, till stor faraelse för den, som gat den
moen fram.

Då slättéckarlarna gjort ifrån sig sitt arbete kommo
rävesorna med sina rivor och jämmande ut griset
i "brajar," lagom tjockt för att det fort skulle kunna
torka till hö. Då höst var torrt, sammankrävtes det
vidare i strängar, fannades med rivoarna och laddas i
stora träbukor (högbundna med lastrop) till väldiga
börder eller "byror," som sammansattes med rep,
lyfles upp på karlarnas axlar och bäras upp
till kurvägarna, där höst häjsades, för att

svettas i några dagar, var efter det rukörs på höstänget. Ibland burs dock ångshöft direkt i ängalavar, som ligg i ängarnas högre delar.

II Hvar såden beträffar, så lades 10nekar i var höj, klähøj. Där varje klähøj mottaltes en Krake eller klästake i jorden. På denna upphängdes runekarna, fört med en fotnöte, som höll de vridiga runekarna uppe från marken. Topparna vändes alltid hin mot norr. Då karna såväl som halm var torr körde man upp med på fältet med Höstavagen och otarna, vilka på den tiden varo allmänna på varje gård, lyfte upp krakarna med sina 10nekar variera, laste på 20 st. sådana krakar d.v.s. 200nekar, kastade lassmölen över lasset och band med den samma, samt körde hem på den ^{så} på logen där lavas i logaled (loggalvet).

Fräskringen. - Sedan såden var sättrad på dess plats fick den ligga en tid och svettas

och efterstarka innan troskningen påbörjades. Därpå kom
behövdes oftast här i denna torfliga bygd, den rya grödan
genast avsmakas, dels i och för bröd i husbäcket och dels
för fodersäd till svinen samt till utsäde. Och då var
det ju till att antingen ta till pläglarna = slagorna och
troska eller också bäste man ut till till bröd och utsäde
på sensommaren. Bästning av sådru tillgick så att
man fäste om reskarna vid handet, slog topparna ef-
tertryckligt i logbolken eller i en särskild bäck. Ta
så sällt fick man ut den stidaste och bästa ragen,
som efter renning väl lämpade sig till säari = utsäde.

Fanns böjat icke troskningen förr
än längre fram på senhösten. Det fanns ju annu
så mycket arbete, som först måste utföras, innan
vintern kom med tjäle och snö: såsom hästdrivning
och sätt, potatisplöckning, linberedning, väglagring etc.

Men "gömt var icke glömt". En vacker dag komme
troskemännen och det blev överenskommelse om troskes-

lönen. I regel erhölls tröskemännen sal för deras arbete.
Vanligens var elvte skäppa. Så utlades redan samma
dag att lev räg vid logens eua kant och att lägg om 10
i 12 nekar i logolvet, och nästa morgon i förra hause-
gålet komma karlarna med sina plajlar och reservplajlar
och sen dundrade det på logen var dag från arla till serla.
Plagorna slogo i logolvet, så att tiljorna knakade och jämrade
sig och hela gårdskomplexet skakade och darrade i fogarna.

Plajlarna eller plagorna varo ingalunda några leksaker
eller karuselkörar utan betydligt tunga och i längden
räte så påfrestande även för "senhanda" armar. Den be-
stod av slalen och hämislun, vilka båda delar sam-
manbundes med en hilli av alskinn, lärde och lindbast.

På somliga gårdar legdes blott en tröskeman och
drängarna fingo hjälpa till med tröskningen. Kloekan
3 kom i allmänhet tröskemännen och väckte drängarna
Sera tre fingo på logen och 3:tröskare fört till

4) Kl. 4, då frukost avåts. Sedan fortsättes arbetet på logen till kl. 8^{1/2}9, då därra åts. Därefter körde den ensa drängen ut med hästarna och drov på jordbruken under det stadrängen fortsatta tröskningen tåmte den leyde tröskemannen, vilken då också hade kosten på gärden och daglön i st. f. tröskeskappa. Om midsdag bytte drängarna arbete. Hovästadrängen stannade hemma på logen under det okakusken med stanen körde på gärden eller i skogen o.s.v.

Angående lyset på logen under den mörka tiden så var detta särdeles enkelt. Man upplyste nämlig en logen med "pojtor" berättas en nu c. 85-årig man, som under många år varit tröskeman och enligt uppgifte tröskat ut "ett 70-tal grödor". Pojtor varo förr smala talgjus, ikke stjorta i formar, sasom fallet var med de större och finare "julljusen"; utan rekama dopplades i talgkaren tills de fingo någon grovlek, fastän helt obetydlig. Dessa ljus sattes i sin ljusställning i ett

15) *Glimskuren* nr. 18.
uppt. av *Emil Gööldt*
Glimskuren

3840

LUNDs UNIVERSITETTS
FOLKLÄRINSTITUT

15

påskilt "skap" upphängt å logens eua hörn, och ehuru
nytting ofta fick ske å ljuset, var upplysningen den
tiden, då fotogeni ikke fanns eller ansägs för dyr, föga
strålande. Om kvällarna tröskades endast tills mörkret
föll på då tröskmannen gick hem till sitt... .

Om man steg upp så tidigt om morgonarna, skedde
rent av i livligshänsesake. Det ansägs "karavant" att
förest få slut på tröskningen; helst borde det tryta där-
med till julhälgen inträffat. Hade man stor luge och
många vuxna söner fanns å gården, hände det att man
fyrtröskade. Det gick fort när 4 man med sina plöjlar
faktiskt "på samma lo och då hände det iceland att
de plöj till varandras plöjlar, vilka i sin sida kunde
dänga till sin ägare i grannan, en farligare kysa än
en kontrovers med själva "Loketten".

Om kvällarna tröskade man, som sagt, aldrig vid lyse.
Dels på grund av för stor risk för eldvärda, dels emedan de

gamle (ausågo) trodde? att ifall man då störde husets
 eller gårdenes tomtar och värlar, vilka vid den tiden
 varo ute i logar och lador och pysselade pih "drogo strå
 till stacken och korn till drösen" till gårdsfolketets from-
 ona, de i så fall skulle stickna pih flytta bort ifrån
 gården och sedan draga förmödenheter pih tur och lycka
 därifrån i st. för till vesusamma. Såvana gamla lyckotomtar
 eller nissar eller pysslingar brukade hålla till på gården
 på länge släktens innehade vesusamma eller så länge de
 bleva väl behandlade. En gång råkade drängen se en
 pådans liten nisse på magasinet, då drängen sent en
 munt korn dit för att hämta en skoffa såd till hästarna
 Den lille pysslingen kom med en liten särk nät och tömde
 ut å loftet bland den övriga häagen. Och då drängen frå-
 gade honom vad han fick för sina hästar, svarende pysslingen
 "Jag skall inte ha något för detta, men när de gamla dö
så ska de till vart." Ja, det är best allt hålla sig sams

280

17

med gården och hemmets vallar, grässlutar, tomtar och
smårisar. - - - Lokalten.

Om 11 års ålder fick jag göra bekantskap med lo-
kalten. Därförigen hade mina äldre bröder långt dessför-
rinne rökt locka ut mig på logen vid tröskningen för
att ta honom i skärskådande, men rögen varnat mig alltid.
Men rögen undgår inte öde, heter det ju, och så vid den berig
å logen, då en spjutver till tröskman där arbetade, hände det.
Resolut lade han den tunga plåjen om halsen på mig och
klämde till, och jag trodde visst att ^{ha} min örat även kom i kläm-
ty det har varit större än det venstra allt sedan.

Drägnarnas arbete under höstkvällarna bestod av
att skara hackelse. Detta tog lång tid i anspråk, snar man
har uppe endast had hemmagjorda snygga hackelskistor all
tilliga. I en "ålterhadda", som var avsedd för hästarnas
förråd, blandades hackelse och älter (änter), som blev
såsom rest vid sädens rönnning. Så skars nu hackelse
för hela vinterbshovet, både till hästar, får och nötkreaturen

hüstas. Får vek nötkreaturen.

1) Under tössningen fick man ofta rusa upp såden under lägget på logen. Della skedde med riva och rissel. Den särkunda rusan var kärnan lades i hög = dräse vid ena logbalken tills man kanske töskat hela lavet, då slutlig rensning och sortering skedde. Då kastades såden med "Kasteskoffa" (härpå var näml. en höjst sällsynt möbel). Därvid behövdes en stor, lång loge, ty ju längre man kunde kasta såden, desto renare från apnar, ämter och vippor = ax, såväl som oyras från bleo den. Man satte på en pall och med van hand kastade man så på den mot vind, en skoffa i seder, från den sna änden av logen till den andra. Ju tungre sådespartiklarna var, ju längre framåt för de apnarna slog ner strax breddit kastaren, så blev det ämter och baktag (till foder), så samrägen (eller samborret) (till vardagsbröd m.m.) och längst fram för det tungsta och kasta, framståcket (till utsöde och siktbröd).

18
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9)

Skrive
O. GeorgeGlimskra m fl.
1933Mjölk. Heml. Posten
3840 1933. Datasammanställning
Förf: Göthel

Det bästa kornet användes, sällan eller grottsktat,
 till kavringar, en omtyckt brödsort liksom "Kronans
 Kaka". / Sädens uppmätning, förvaring etc.

När såden blivit renad och sorterad, kom
 patron med säckar och den stora skäppan, ett
 runt vikt bräckul, varmed man måtte upp såden
 Vanligt slog man i 6 strukna skäppor såd, som
 var en tunna, i säckarna, vilket var en rätt bra
 borda för en Karl, att bärta upp på "stueskunkens"
 eller loftet över stugan. En skäppa var 24 kannor
 eller 32 kappar, och delades skäppan vidare i 4 fjär-
 dingar, om 6 kannor eller 8 kappar var. Mjölet när
 sådant såldes, vägdes med "markabetsmannen" som vi-
 pade skålgrund och lisgrund. Ett lisgrund var 20 skålgrund
 eller marker, 1 mark 32 loda, 4 "fjärndalar."

På loftet sorteras spannmålen allt efter kvalitet
 uträk. brödsåd och fodersåd på golv i kistor, örkar

19

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och kingar. Här fick den nu ligga orörd och
ostörd vintern över, utom vad som efterhand
såndes till kvaren för malning. Spannmålsför-
säljning var den tiden ringa å bondens gård. Hvar
behövor i stället köpa säd och mjöl framåpå som-
maren. Under lagringstiden fick såden föja eller
ingen skatsel. "Katten" vaktade den förstas för
rättars glupskar överkan, men f. ö. fingo skad-
or, "skud" och mask halasa bort de förmådde
i pådeshögarna, och enav de aldrig omkoffades
eller vädrades, så blev den snart "unken" i den
höga luftvärmen (kring murningarna). Men det
blev ju ett fint och kraftigt bröd, då maskproces-
ten var betydande. Täke underligt sälunda.
att det var galt om starka karlar och hängubbar
i "den gamla, goda tiden", d. v. s i fars och far-
fars tid.